

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

РСФСР-нің Компартиясының
Тыва республика комитетинин,
Тыва АССР-нің Дээди
Советинин болгаш Министрлер
Човулеинин органы

1990 чыл
август
24
пятница
№ 193 (14393)
1925 чылда
Удмуртияга
Өрткө 3 кил.

РСФСР-нің Компартиясының Тыва республика комитетинин пленуму

ЧОН ОРТУЗУНГА ПРОПАГАНДИСЧИ БОЛГАШ ОРГАНИЗАСТЫГ АЖЫЛДЫ БЕДИК ДЕНЕГЕ ЧОРУДАР

Эш Г. Ч. ШИРШИННИН ТҮННӨЛ ЧУГААЗЫ

УЕНИН МЕДЭЭЛЕР СУДАЛЫ

ДУУН АМДЫГААШТАН БЕЛЕТКЕНИР

Солуннар болгаш журналдар өртээ уггалыр дээрини дугайында медээ биске шагда-ла дыналы берген турган болгаш кандыг солуну азы журналды өртээ жеке болур ирги деп айтырты биске амыр-дыш бербей турганын минир алаар бис. Манаан айтырымыс дүүн шиптиреттинне берген.

Топ солуннарның болгаш журналдарның өртээ ийитинде бир бүдүн чурткы болгаш ийи катап өскен. Бүгү-ле немеддер сазын бүдүрүчүлериңиң, полиграф-чыларның болгаш солун, сеткүүдү чедирип, тарат-тыр турар харылзаачыларны карманчыче кире бээр. ССР-нің Харылзаа министрствозу солуннарның болгаш журналдарның сайгарылызында алдынан нийти орулганын барык чартында хойну алар деп кордап турар.

Башкыларың болгаш черле ыңчан анаа бөдүүн-даа номчуучуларың хундүктелген чаалан алган «Учитель-ская газета» солунуң өртээ 12 рубль 48 көпөк апар-ган. Ол бизиң өртөккө бодарга, барык ийи катап хөй болуп турар.

Бистин республика солунуңары—«Шын», «Тувинская правда», «Тываның аныктары», «Молодёжь Тывы», «Сыдысчыгаш» солуннарның өртээ жеке болуру амдызында бидиримес. Оон бидиринерге чедир на-ша-ла хонук арткан. Ыңчанга-даа олар база төп солуннар бол-гаш сеткүүдүлдер дег, бодунуң амыг өртөн ийи катап айыр базар дээринге бичин-даа чыгынган чок. Ың-чангаш анык солуннар, сеткүүдүлериңиң чыгарыңа амдыгаштан белеткеннисе эки.

ШАЛЫПЧЫЛАРДА

Кызылдың куш фабрикасында Совет Эвилели-нин улустарының он ажык нацияларының төлө-лөкчүлери найраалдыг, бир деминг ажылдап, чурт-тап турарлар. Бүдүрүлгениң дирекциясы, партия, профвилел болгаш еске-даа хөйниги организа-циялары ажылчыларың бүдүрүктүгү ажилда-рыңа таарымчалыг байдалдары тургузар дээш хемчеглериң ач келген.

Фабрикада ийи магазин, столовая, буфет, эмелге пунктузу, ызыл-булун, дыштанымга эрөөли, душ, сау-на-чунар-бакчы, ясли-сад, спорт залы болгаш еске-даа эрежок чутула чүдүлдер бар. Оон азызында интернационалы коллективниң нежигүнери бүгү-ле күжүн, билгин, аргаларын бүдүрүлгениң социал-экономиктиг хөгжүлдесин дүргөдиринче, планың оонадаларың күссөдиринче угландырган.

Шалыпчы куш-ажылың ачызында куш фабрикасы бо чылдың бирги чартында күрүңгө дагаа чуртагызы садырыңың планың 117,1 хуу күссөдир болгаш бир баш дагадаан чуртагызы алыртың көвүдөткөн. Ың-чангаш республиканың социалтиг чырыкчыга тиялчын болуп үңгөш шаңнаткан. Чылдың ийги чартында куш-ажылың темпин олар кудулатпайн турар. Куш-ажылың мардымалың муруну оодурунда дагаа ажылчылары Түлүш Чечек, Шумова Вера, Хомушку Светлана, Долганова Валентина, оператор Куулар Сергей болгаш еске-даа чоруп, бердинген планыңг даа-галарың ак сетиндиң күссөдир келгенер.

Куш фабрикасы хүнде-ле ортума-биле 160—165 муң хире борбак дагаа чуртагызы бүдүрүш, херекчелерге хереж чорудуп, ашы-чөм программаның боттандырар хереж бичин эвес үлүң кирип турар. Коллектив дүүн 162 муң ажык борбак дагаа чуртагызы чадгы, нийтинги чөмөнигезиниң организацияларыңиң сүдүрүп чорут-кан. Бөгүн оон хөй дагаа чуртагызы херекчелерге бөорин аазан турарлар, олар оон күссөдир шыдарлар.

БӨГҮН ТУРГУЗУКЧУ КОНФЕРЕНЦИЯ

Агроулетпур эвилелиниң хурдалдар залыга ССР-нің Юристер эвилелиниң Тыва организа-циясының тургузукчу конференциясы бөгүн 10 шакта бодуну ажилды өгдээр.

Организация иштиги херектер органнарында, проку-ратурада, судта, адвокатурада, бүдүрүлгелерде болгаш кооперативтерде ажылдап турар юристерни каттышты-рар.

ССР-нің Юристер эвилелиниң Тыва организациясы-нын мурунда салдырган сорулгаларга хөй: эрге-хойлу билгилерин пропагандалаары, юристерни мергежилни беддери, оларның ажилының болгаш амдыларының байдалын экиндери, корум-чуруму болгаш сагыла-чуруму бижык-лаарына талазы-биле куш-ажылың коллективтерге, хөй-ниги болгаш күрүне органнарыңа эрежок чутула дузаны көртүзүш дээш оон-даа еске.

Амыг үде юристтер эртемнериң наандыды А. С. Оор-жана баштапкан комиссия ССР-нің Юристер эвиле-линиң Уставын Тыва АССР-нің байдалына таарыштыр ылаш турар.

ДААРТА ШАҢНАЛЫ-ДАА ШЫЫРАК

Чыл саньыда-ла Кызылга кат-чиме болгаш ногаа культуларының дегелден эртерини чачыл апарган. Шап мындыг хемчег республиканың сад-чыларыңа болгаш ороодучуларыңа улуг өмөк-дөк болуп, оларның чаа хевирини культура-ларын өстүрениңе идиңгил болуп турар. Бо удада мындыг дегелге даарта Октябрьска кудумчунуңа эртер.

Тыва АССР-нің Агроулетпур эвилелиниң тургускан шаңнааларың хемчээли улуг. Көрүлдө-конкурса бирги черин ээлээн икжиге 200 рубль түңгү ашка шаңна-лы болгаш 1-ги черингиз дипломун тысыр, а ийги болгаш үшкү черлерин ээлээнгерге тус-тузунда 150 ру-бльди база 2-ги черингиз дипломун, а ол ышкаш 100 ру-бльди болгаш 3-кү черингиз дипломун тысыр. Согул шаңнаалды Тыва АССР-нің Телевидение болгаш радио дамчыдылга талазы-биле күрүне комитети тургускан.

Уч көрүлдө-конкурса киргизирин күзөөнүң сагы хөй. Ол дугайын садчылар нийтигелдериниң болгаш профвилел комитеттериниң даргаларының адынга кир-ген бидиримшиң-чагылар херечинде турар.

Нийтигелдеди амыдыра-дын улам ыжай чартыры-нын, чоңуң амыдырал-девениң беддириниң эр-ге-ажылыңа дүүштүр пар-тияның авангарды ролун хандырары СЭКП-нің XXVIII съездинингиче кичээниңин төвүңге тур-ган. Ону чедип алдыр-ганга ажылчы ады-биле, тараа-чынар, интеллигенция-биле харылзааны бижык-лаары эне-не эрежок чутула. Ону ыклас болузувуса, нийти-лелге бодуну тургузуп партияны бижык-лаары ды-ка берге болур. Куш-ажыл кичилериниң эрге-ажылы-рың партия амыг үде чүг-ле илергелээр эвес, хар-ны ол эрге-ажылыңың наамгалар, амдыралды хун бүрдө эң чутула ай-тырылганы, нийтигелдеди амдыралдың социал-экономиктиг айтырылганы шиптирлээр ужурулду. Ки-жилерге эне-не чок болур, оларның-биле сырый хар-ылаалыг болур, масса-ларын ортузунга, аразына шиптирлээр кирген турар ужурулду. Ол дээрге эне-не онза чутула укур-дузалыг. Партияны тургуштары, оон авторитетин бижык-лаар дээш амыг үде шипти-рлээр демисеңер, улуг ажылды чорудар херек.

Ыңчанга демисел прин-ципалдыг болур ужурулду. Партия укур күштер бол-гаш үе-болгалар тыптып келген. Нийтигел чоруду-галарыңа, оларны үе-лел көөрүңге еске угланды-рыңарың, еске шипчөө-күңнерин мурнаан турар ужурулду бис. Партия бодунуң ажилыңың хевирлерин болгаш арга-методтарың өдө тургуспушаан, бо бүгүңү болур-чогуруңу-биле көөр ужурулду. Кижилер бүдү-рел, идегер кылдыр чоң-нуң эрге-ажылыңың ба-нымдалаан чогулгалыг, тургузукчу программалар-ны, планыңары, шиптир-лерини саналдаар болгаш оларны боттандырар дээш демисеңер херек. Партия дээрге чоңуң эрге-ажык-тарың, куш-ажыл кичилериниң эрге-ажылыңың наамга-лап турар күш дээрини оон-биле тодаргай бадыт-кап көртүзүш херек.

Партияны иштиги де-мократияны хөгжүдиринче, партияны массаларың эрге-чатыргазын бадыт-таарыңче улганган өң чутула норма-чектерини СЭКП-нің чаа Уставында үндө-лөп айтканың билер бол-гаш силер. Бистин сорул-гасы — партия өге органи-зацияларыңче донтаамад кичээниңиң угландырыңы, оларны инициативаның болгаш иделешкей чорун хөгжүдери болур. Партия-ның политиказың ажилдап ылырыңа, пропаганда-лаарыңа болгаш амды-ралга боттандырыңа парторганизацияларың, бү-гү коммунистерниң кир-иш-тирер болур. Боттарың парторганизацияларың и-га коммунистер эбулуг эгер болган турарын чедип алыр херек.

Мурнакчы, авторитеттиг кичилерин, хамыктын мур-нунда ажилчыларың, аныктарың иштинде партияга хүлөң алдырың айтырылганы ботту-биле көөр аргаларың тодаргай, көөр талазы-биле парторга-низацияларга дузалар. Партияга киргенерге кич-ээниңиң кошнадыл бол-гаш, оларның-биле докта-мал ужуражыр, оларның дугайында сагыш салыр, XXVIII съездинингиче матери-алдарың, партия Уставың,

тайылыр ажилды күштел-дирип, эрге-хойлу ажилың чон ортузунга чорудар ужурулду.

Ажылды хөй четес-теринг, чоңуң чөп шүгүм-чүлө турары эрге-хойлу камгалар органнар чүг-лө боттары бо сорулганы кү-дөсүң күш четес. Оларга дузалар, оларны деттир херек.

Нем-херек үлгүлөр чор-руктарың чылдаганы ды-ка хөй чүдүлдерден хамаар-жып турар. Ыңчангаш хойлу хайжылар чорукту чылдаганыңың кичээ-ниңиң чылдаганы чүг-лө социал-экономиктиг адыр-да бердөөшкүңер эвес. Бүгү-ле чүдүлдерге айма-реңги болгаш аргалар че-дишпей келген, ам-даа че-дишпей турар-даа болза, республика бодунуң хөгжү-лдесинге чангыс чегре тур-баан, бистин ажилымыста четесер база частырылар баса бар. Социал чөпчүг чорудуң принципин хайжылар-ның фактыларың калдар-бы-ла ажилга хайдылгыштыр бар. Оларны эң-чөптүң бай-далга, партияны амыг бай-далдарда национал поли-тиказың дугайында СЭКП-нің Платформаныңа дүүш-түр шиптирлээр херек. Ын-дыг айтырылганы шиптир-лээрини оруктарың болгаш аргаларың партия обкомунуң IV пленумуна тодараткан, ук айтырылганы ажил-хе-ректин өдү-биле, бодалдыг, топтуг көөр херек.

Орус дыла чуталажыр чурттагыч чоңуң республи-кадан көчүрүп чоруп турары улуз дүвүрлөп болдуруп турар. Бичилдиз чедип айла-рың дүргүзүлдө 18 харды-рын ызымыг дөрт муң амыр-кыж республиканың девисек-риңден дашаар-нөмүң-чө-руктан. Ол дээрге эртен чылдымыңа деңгээрге, 2 муң кыж хөй.

Кижилерин көчүрүп чоруп турарың чылдаганы бол-за, нем-херек үлгүлөр по-руктун бидир денели, оон-биле холбаштыр оларның амы-чурталгазы база калдырылгы дээш сагыш чо-ваашыны болгаш дүвүрлө-бооп турар. Ыңчангаш бис нем-херек үлгүлөр чорукту оосадир база югуң үзөр та-лазы-биле бүгү чүдүлдер-кижилер, нем-херек үлгүлөр чорукту сөмөшкүңерин чедиртканың чоңуң амыр-чөк чоруну магалдыларын хандырар дугайында хойлу-дуң хойлу дашаар инициат-ива эбуугар республиканың Дээди Советинге кирер ужурулду бис.

Орус дыла чуталажыр чурттагыч чоңуң республи-кадан көчүп чорбазыңче, бистин иштиги айтырылганы шиптирлээр херек, оон-биле амдырал-чурталга болгаш куш-ажылга байдал-дарың тургузарыңче кыгты-рып тур бис.

Республика даштыңче кичилерин көчүрүп чорудуруңа эки эвес салдары ызы-бу-ру дамчыр чуталар, хөре-диглер чедирип турар.

Фактыларың хөреде көр-гүзүрүн, кижилерин сагыш-сеткиңиң шүлүктүрүш со-сальды үе келген, тодугай ажил-херектерин кылдыр, кичилерин оожуктурар, ажил-га эки талазы өгө үндөсүн ийи күрүзү тургузар херек. Ийе, националицист бол-гаш шовинизм чүдүрүш-күңүң бар, кижилерин бот-боттарыңдан аныг башка-лыныңың бар харын. Бир эвес югуң ажилды ыклас болузувуса, ол чүдүлдер улам-чылдыр, хамылар, республи-каның хөй-ниги-политиктиг амдыралыңа багай сал-дарың улам чедирер. Оортан бичин-даа эки чүве үмес. Мону шүптүвүс эки билген турар ужурулду бис.

Бөгүн Тывада болуп турар болушкуннар дугайында

арналгала, ылангыя, топ парлалга чүдүлдерге хамаар-гыштыр хөй чутга-соот нуңп турар. Нийтигелде олар республикада оперативтиг нарын байдалды, национал-дар аразында харылзаалар-ның чидигленгенин ийи иле-редип турар. Ыңчангаш, ажык-биле чугалаар херек, ол дугайын кижилер бижик-даа, чугалаан көөп-даа турар-дыр, мындыг чангыс талазыг, чамдыкта хөредитилг бол-гаш шыныг эвес чүдүлдер биске дуза катпайн, харын-даа дүмбөзүнниң хөвөрүнүн хөвөр артарыңа, бугурел чок байдалды тургузарыңа салдар чедирип турар.

Ол бүгү чүдүлдерни бис сайгарып, партияның респу-блика Комитетинге чугала-жып көрдүвүс, ол талазы-биле материалды солунарга парлар. Ыңчангаш база катп демделгелди, факты-ларың хөредирин, сагыш-сет-килд дөөлүлүрүң кичилер-ни чокушундурларыңың нарын хөреде биске дуза-лавайн турар.

Бөгүнү пленумуң иди-ринден — бис бүгү ажилчы чоңуң — тываларың, орус-тарың эске-даа нацияны кичилерин ажилдап ай-тырылганы шиптирлээр дээш каттыкчалар, демсе-кичилер, аныкчалар баш-каларың база бактыгың со-сальдылар, бот-боттарымыста бугурел чоруду-руңуң деп кыгырып тур бис.

Бистин экономиказың чүгүлдүг шиптирлээр ужурулду чамдык ол чутула айтырылгыңче силерниң кичээниңиңиң угланды-рар болдун. Кызыл хоорай-ның болгаш районнарың бүдүрүлгелериниң, органи-зацияларың ажилыңың, куш-ажылды организа-ция-ларың айтырылгыңче, ту-дугларга, хектерге, ферма-ларга, хойжу коданарга практиктиг ажил-херектер-ге кичээниңиң дык-ла кош-каткан бис ден чүвени чуга-лаар ужурулду мен. Бистин ажилымыстың түңгөлдери-ге ол дык-ла салдары бол-ган. Улетпур продукцияны бүдүрүш чылдың 7 айла-рунда артын чылды ол че-ангы көөрдө, 3.5 муң аш-чөк баранарын бүдүрүш — 2.8 өтүл сады — 3.5 сүт сады — 10.2 хуу ызыр-ылган. Калпыт дугайда бүгү көл-көп көртүзүлгөр эртен чылдазыңдан дык куду-лаан. Күрүңнө капитал са-лышымыңа шыңгээдиг алганың хемчээли 12.2, тууду-монгаш ажилдарының — 11.4, чурттап оран-ба-жыны ажилдап кичилер — 26.3 хуу кудулаан. Мур-нундагы ажил-агы хары-лаалары бодуңу туруп бер-ген, куш-ажылды болгаш бү-дүрүлгени сагыла-чурум куду болуп артпашкан. Бү-дүрүшкүн хемчээлин ызыр-ган чорук материалды адырда арыг орула алырын эвээжидирген чедирген. Шап мындыг багай түңгөлдөр сөөлүг чылдарда биске кер-ле турбааның анализ көр-гүзүп турар.

Ажил-херектиң байдалын өдип, куш-ажылды коллек-тивтериниң ажилың экиндир, практиктиг ажил-хе-ректерге күженишиңиң мөөдүлөр херек. Чурттап оран-бажы, шюла назаны четес урулгар албан чөр-лери, амыгелер, социал адырың еске-даа объекти-лерин турарың чыл про-грамманың күссөдиринче онза кичээниңиң углар алаар. Тудугда салыр бу-рузуну ажилың контроль-га алыр, кыжы, материал-техниктиг курдаларың

Улус ажил агыйында адыралың мурунда ту-руп турар сорулгаларың шиптирлээр кижилер удуруткучулар чөр-чөр-дө, мында төптө-даа бар болгай, Ыңчангаш ол ки-жилер бо сорулгалары боттары тускайлан, бедик харымысала биле шиптир-лээр ужурулду.

Сөөлдүңе чугалааксап наап турар чүвени мындыг. Республиканың сентябрь — октябрь айдарда өткөт-сөңгүлдүлүг хурдалар болгаш конференциялар эртер. Эде тургустуушкунуңа бол-гаш чартыгыңа оруу-би-ле республиканың улам бу-руңгар шипчөөшкүңүң болгаш хөгжүлдесин ханды-рарың-биле ол хурдаларга болгаш конференцияларга айтырылганың, четес-терин болгаш чедир ыклас-майн барган чүдүлдер кол-лестинти-биле сайгарып чугалажып көрүп, санал-оондарың хостуг солчул шиптирлээр ажилдап кыл-ыр ужурулду бис.

(Пленумга саналдар 2-ги арында).

ВАРЕНЬЕ — ҮНЕЛИГ ЧЕМ

Бистин «Хемчик» аныр-тыптып ажык-агы 3 тонна катты чыгаш, ону варенье кылдыр хайыды-рың белеткээр планың.

Бо чылдың кат-чимингиз дүждүгү элбек болган. Ыңчангаш бо хүнерде ажил-агы-ның варенье хайыдырар пунктунуңда 1 тонна 961 кило-грамм кат дужааттыңан.

Аныр-тыптып ажил-агы-ның иштаттыг 16 ачык-хөвүң ийи бүрүзү 100 кило-грамм кат дужаар планың. Оң-биле чергелештир хоор-ай, суурларың чуртакчы-

кирген.

Екатерина Ивановна Фро-ленко дужааттыңан катты варенье кылдыр хайыдыр-арың, саваал турар. Ол оң-биле чергелештир 10 кило-грамм кат дужааган кичиге-ле 3 килограмм чыгыры са-дын турары-биле кат дужаа-чылары хун бүрдүгүзүк-төбөй турар. Кат чыла, ду-жаарыңа иделешкей киркип турарлар: шаттыг ан-чылардан Н. О. Куулар 278, Л. Т. Ондар 147 килограмм көк-каты дужааган, Д. Д.

Ондар 40 килограмм көк-каты база 184 килограмм таяк надыс, С. И. Поназын 135 килограмм ийек-нааран, хоорай чуртакчыларыңдан Сергей Дирхейловский 60, Алексей Дирхейловский 76, Чингиз-оол Ондар 122 кило-грамм көк-каты тус-тузуңа саткан.

Чедикшиңнер-биле чер-гелештир четес-терин дем-делгелер чутула. Ында пунк-туга каттың хөй кирип тура-ры-биле хайыдырар ва-

Арагыч ДОНГАК.
Чөөп-Хемчик РАЙОНА.

ДЫНАДЫГ
Бо чылдың август 25-те, субботада тус черин-биле 20 шакта 21 шакин чедир телевидение дамчыттыр РСФСР-нің КП-ның Тыва республика комитетинин бирги секретары Г. Ч. Ширшин, Тыва АССР-нің Дээди Со-ветинин Даргаам Ч. Д. Со-ондар, Министрлер Чөвү-лениң Даргаам Ш. Д. Оор-жак олар түвө чугалаар.

